

Sead Selimović, Senaid Hadžić, *Tuzlanski kraj 1851.-1991.*
Demografske i socijalne promjene. Tuzla: OFF-SET, 2007, 232 str.

Knjiga dr. sc. Seada Selimovića i dr. sc. Senaida Hadžića, *Tuzlanski kraj 1851.-1991. Demografske i socijalne promjene.* Podijeljena je na *Predgovor, Prvi dio, Drugi dio, Zaključak, Summary, Registar ličnih imena, i Izvori i literatura*, baš kako priliči jednoj historijskoj knjizi.

U *Predgovoru* autori su objasnili šta ih je podstaklo da napišu ovu knjigu o Tuzli. Naime, Tuzla je uvijek bila mjesto o kojem se znalo, ali o kojem se nije cjelovito pisalo. Ni autori nisu ispričali cjelovitu historiju ovog kraja, nego su se opredijeli li samo na to da istaknu podatke o demografskoj i socijalnoj strukturi kako bi naglasili ulogu ovog kraja u historiji Bosne i Hercegovine, ali i jugoistočne Evrope. Oni su tako otvorili put daljim istraživanjima.

U poglavlju *Prvi dio* (9-106) opisane su demografske promjene u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na Tuzlanski kraj. Iz naslova knjige nedvojbeno proizilazi, da su kao početak uzeli 1851. godinu. Sama ta godina nije u historiji Bosne i Hercegovine neka prekretnica, ili kraj starog odnosno početak novog razdoblja u historiji Bosanskog ejaleta. Pretpostavljam da su to autori učinili samo zbog toga što je tada izvršen službeni popis stanovništva u Bosanskom ejaletu, i od tada datiraju zvanični podaci o broju stanovnika, istina samo muških glava. Ako sam u pravu, onda su to autori dobro uradili. Demografske promjene su opisane u posebnim podnaslovima:

1. do austrougarske okupacije,
2. u razdoblju austrougarske uprave,
3. u periodu između dva svjetska rata,
4. u epohi Narodnooslobodilačkog rata i,
5. u periodu poslijeratnog, mirnog razvitka od 1945. do 1991. godine.

I, ovdje ističem, da su završetak ovog poglavlja autori zaključili podacima iz popisa stanovništva koji je objavljen 1991. godine, što smatram naučno ispravnim.

Poglavlje *Drugi dio* od 107 do 196 strane posvećeno je socijalnim promjenama u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na Tuzlanski kraj. Autori su i ovo poglavlje metodološki uradili kao i prvo, dakle u: posljednjim decenijama osman-

ske uprave, onda, austrougarske vladavine, pa razdobljem između dva svjetska rata, te uticaju Drugog svjetskog rata i socijalnoj strukturi u socijalističkom periodu. To je uobičajena, i u nauci usvojena hronologija ovog historijskog razdoblja. Oni su to izveli neprimjetno tako da čitalac ovo djelo čita kao jednu cjelinu, ne osjeća tu razdiobu između kraja posljednjeg i početka novog razdoblja.

U poglavljima *Prvi i Drugi dio*, autori su u naučnom aparatu, dakle, u fusnotama, naveli arhivske izvore i historiografska djela iz kojih su crpili podatke, odnosno ukazali na objavljene podatke sa kojima se novoizneseni podaci nisu podudarali, tako da nisu ostavili nijednu nedoumicu čitaocima. Očito je da su autori istražili veliki broj arhivskih fondova različite provenijencije. Isto tako, nije im ostao skoro ni jedan objavljeni rad o Tuzli, a da ga nisu naveli u popisu djela, ali i preuzeli podatke koje su kritički ocijenili i uporedili sa drugim izvorima.

Potom slijedi *Zaključak* na bosanskom jeziku (197-199), *Summary* (200-202), te *Registar ličnih imena* i popis *Izvora i literature* (205-227).

Ova monografija je po koncepciji i metodi iznošenja činjenica te po sadržaju i načinu izlaganja kao i podacima koji se prvi put saopštavaju čitaocima naučno djelo. Nema sumnje u to da je ono plod višegodišnjeg naučnoistraživačkog rada u arhivima bez kojeg se nemože ni zamisliti da se može pristupiti radu na historijskoj monografiji. Osim toga, autori su temeljito konsultirali mnogo historiografskih djela i nanizali činjenice tako da se skoro i ne vidi ta raznolikost građe koju su koristili. Počevši praćenjem broja stanovnika i socijalnim promjenama od godine 1851. oni završavaju sa događajima 1991. godine a da čitalac, u tom nizu historijskih zbivanja, ne osjete praznine, ili da je nešto preskočeno, nego mu je to sasvim normalan slijed događaja pretočen u jednu historijsku priču o Tuzli i njezinoj okolini. Historija Tuzlanskog kraja mu odjednom postane jasna, a minuli događaji kao da su se ponovo pred njim odvijali u razumljivom kontinuitetu.

Posebno je uočljivo, a to smatram da je bilo neophodno kad se statistički podaci ističu u prvi plan, što su autori uradili veliki broj uporednih tabela.

Međutim, kako to i priliči historičarima, i kako je jedino moguće, oni su pri tome pratili u općim crtama historiju Tuzle u njenom historijskom razvoju. Pri tome su koristili historijske izvore prvog reda, arhivske podatke i podatke iz objavljenih djela, posebno historičara, ali i drugih, koji su objavljeni sve do danas. Važno je napomenuti da su autori izdvojili one podatke o demografskim i socijalnim prilikama Tuzlanskog kraja, koji su potrebni ne samo onima koji žele nešto više znati o historiji Tuzlanskog kraja, nego i svima drugima kojima su neophodni za opća i specifična istraživanja. Autori su se prema tome obratili širem krugu čitalaca sa knjigom u kojoj će naći sigurne i provjerene podatke o broju stanovnika, obimu trgovine, putevima, zaposlenima i slično. Nadati se, da autori neće na tome stati i da će nastaviti naučnoistraživački rad na izučavanju historije Tuzle.

Knjiga *Tuzlanski kraj 1851.-1991. Demografske i socijalne promjene*, spada u red historijskih monografija. Veoma je teško sastaviti naučnu knjigu iz lokalne historije. U pitanju je prikupljanje velikog broja podataka razbacanih i neregistrovanih, pa i neselektivno očuvanih. U narodnom ili kućnom pamćenju podaci su sačuvani sa mnogim dodacima ili sa izgubljenim dijelovima koji su činili njegovu cjelinu. Ne znajući za ovu tegobu, amateri se olahko laćaju sastavljanju lokalne historije, možda i zbog toga što školovani historičari zaobilaze ovu vrstu historijskih spisa, neopravdano, razumije se. Autori ove monografije su školovani historičari i do sada su objavili više historijskih studija. Prilikom rada na ovoj knjizi, služili su se historijskim metodama pri sakupljanju, selekciji i kritičkoj provjeri podataka. Napisana je tečnim stilom pa je tako prilagođena čitaocima svih stepena obrazovanja. Kao takva, ona obavezuje sve one koji se ubuduće osmjere da pišu o Tuzli da koriste podatke, ili da ih potvrde ili opovrgnu, ali je ne mogu zaobilaziti. ■

Galib Šljivo

Nebojša Popov, *Društveni sukobi - Izazov sociologiji. "Beogradski jun" 1968.*
Beograd: Službeni glasnik, 2008, 310 str.

Knjiga Nebojše Popova, doktora sociologije iz Beograda, predstavlja sociološku studiju značajnih historijskih događaja kao kulminacijskih trenutaka šireg društveno-političkog kretanja. Nakon sudjelovanja na kulturnoj manifestaciji "Sarajevska zima" u Sarajevu ove godine, potaknut "*pretjeranim improvizacijama i olakim sudovima*" autor se odlučio na objavljivanje ove knjige. Autorova prisnost sa temom i knjigom iznesena je u predgovoru u kojem je naznačeno da je on sudionik događaja 1968. godine koji su značajno utjecali na njegov život i naučni rad. Pred nama je drugo izdanje knjige jer objavljivanje već štampane knjige 1983. godine nije uspjelo. Proučavanje date teme autor smatra izazovom za sociologa jer je iskušenje sposobnosti i spremnosti poniranja u bitne tačke ukrštanja teorije i prakse prepoznatljive u "društvenim sukobima" u Jugoslaviji. Stoga, "društveni sukobi" nisu puki poremećaji stabilnosti društva, nego su odraz realnog života, odraz interesa, ideologije i identiteta društvenih grupa.